

Kaupunginhallitus 11.05.2026 § 161

§ 161

Valtuustoaloite selvitys ja ohjeistus työvoiman hyväksikäytön torjumiseksi (Kv-asia)

Valmistelijat / lisätiedot:
Takala Jutta
Perälä Kaisu
Peltomäki Paula
Pulkinen Jyrki
etunimi.sukunimi@espoo.fi
Puhelinnumero 09 816 21

Päätösehdotus

Esittelijä
Kaupunginjohtaja Mykkänen Kai

Kaupunginhallitus ehdottaa, että valtuusto merkitsee selostusosan tiedoksi vastauksena valtuutettu Elina Saarentauksen ja ym. valtuutetun 19.1.2026 jättämään valtuustoaloitteeseen selvitys ja ohjeistus työvoiman hyväksikäytön torjumiseksi, sekä toteaa aloitteen loppuun käsitellyksi.

Käsittely

Päätös

Kaupunginhallitus:
Asia jätettiin yksimielisesti pöydälle.

Selostus

Valtuutetut Elina Saarentaus sekä 26 muuta valtuutettua ovat jättäneet 19.1.2026 päivätyn valtuustoaloitteen työvoiman hyväksikäytön torjumiseksi.

Aloitteessa esitetään seuraavat kysymykset koskien työvoiman hyväksikäytön torjumista:

- 1) Espoon on laadittava selkeät ja sitovat ohjeistukset työehtojen polkemisen, työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan torjumiseksi Espoon kaupungin toiminnassa, alihankintaketjuissa ja hankinnoissa.
- 2) On selvitettävä, onko alihankintaketjujen pituutta syytä rajoittaa.
- 3) On ohjeistettava, että kaikissa tehtävissä sopimuksissa edellytetään työehtosopimusten noudattamista koko hankintaketjun osalta.
- 4) Espoon viranhaltijoiden on myös tehtävä aktiivisesti yhteistyötä viranomaisten kanssa hyväksikäyttötapausten estämiseksi ja uhrien auttamiseksi.

Aloitteessa tuodaan esiin, että Suomessa työskentelee monia ulkomaalaisia ihmiskaupan uhreja. He saapuvat vakavasti velkaantuneina jouduttuaan maksamaan kynnysrahan halpatyövoiman välittäjille. Heitä on töissä monilla aloilla, joiden liiketoiminta kytkeytyy tiiviisti julkisiin toimialoihin ja niiden hankintoihin ja budjetointiin. Aloitteessa todetaan, että ulkomaisten työntekijöiden hyväksikäyttö on yleistä sekä järjestelmällistä.

Yrittäjille ja ihmiskauppiaille annetut tuomiot ovat aivan liian lieviä. Toiminnasta kärsivät myös rehelliset yrittäjät ja työnantajat, jotka joutuvat kilpailemaan riistävää työtä hyödyntävien yritysten kanssa. Työsuojeluviranomaisilla on usein rajalliset mahdollisuudet havaittujen väärinkäytösten estämisessä. Kunnilla on tärkeä asema työvoiman hyväksikäytön ja ihmiskaupan estämisessä.

Vastaus valtuustoaloitteeseen

- 1) Espoon on laadittava selkeät ja sitovat ohjeistukset työehtojen polkemisen, työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan torjumiseksi Espoon kaupungin toiminnassa, alihankintaketjuissa ja hankinnoissa.

Espoon kaupungin rekrytoinneissa ja palvelussuhteissa

Espoon kaupungin rekrytointikäytännöt perustuvat avoimuuteen, yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen. Rekrytoinnilla on keskeinen rooli työelämän hyväksikäytön ennaltaehkäisyssä, ja kaupunki pyrkii ehkäisemään epäasiallisia käytäntöjä jo rekrytointivaiheessa selkeiden ja ohjeistettujen toimintatapojen avulla.

Espoossa on käytössä anonyymi rekrytointi, joka tukee hakijoiden tasavertaista kohtelua ja vähentää syrjinnän riskiä. Rekrytointi toteutetaan ohjeistettuna ja keskitetysti tuettuna, mikä vahvistaa rekrytointiprosessien yhdenmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Työpaikkailmoituksissa määritellään selkeät kelpoisuusvaatimukset ja tehtäväkohtaiset valintaperusteet, ja hakijoiden arviointi perustuu ennalta asetettuihin kriteereihin sekä ansiovertailuun. Rekrytoinnissa huolehditaan siitä, että palvelussuhteen keskeiset ehdot ja työnantajavelvoitteet ovat hakijoille selkeitä jo hakuvaiheessa.

Espoon kaupungin palvelussuhteissa palkkaus ja muut keskeiset ehdot perustuvat kunnallisiin virka- ja työehtosopimuksiin. Kaupungilla on käytössä tehtävien vaativuuteen perustuva tasopalkkamalli, joka tukee palkkauksen yhdenvertaisuutta ja läpinäkyvyyttä. Tehtäväkohtainen palkkataso tuodaan näkyviin työpaikkailmoituksissa.

Hakijoilla on mahdollisuus olla yhteydessä rekrytointiin keskitetyn rekrytointisähköpostiosoitteen kautta ja esittää esim. tehtävää, esteettömyyttä tai hakuprosessia koskevia kysymyksiä myös anonyymisti. Yhteydenotot käsitellään luottamuksellisesti.

Espoon kaupungin työpaikkailmoituksissa tuodaan esiin kaupungin sitoutuminen yhdenvertaisuuden ja monimuotoisuuden edistämiseen, ja hakijoiksi toivotaan eri-ikäisiä, eri taustoista tulevia ja eri kieliä puhuvia osaajia. Rekrytointikäytännöt muodostavat osan kaupungin eettistä työnantajavastuuta ja tukevat osaltaan työelämän hyväksikäytön ennaltaehkäisyä.

Espoon kaupungin hankinnoissa

Talouden tasapainotuksen linjausten yhteydessä sopimuksessa mukana olevat valtuustoryhmät ovat sopineet (30.4.2026), että siivouksen kilpailutusikäntöjä kehitettäessä vahvistetaan harmaan talouden ja ihmiskaupan torjuntaan liittyvää valvontaa sekä kehitetään siihen liittyviä hyviä käytäntöjä. Tähän torjuntatyöhön on sovittu ohjattavaksi noin 100 000 euron lisäpanostus.

Espoon kaupunki noudattaa hankinnoissaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, kuten hankintalaki (laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista, 1397/2016) sekä tilaajavastuulakia (laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä, 1233/2006). Lisäksi Espoon kaupungilla on erilaista sen toimintaa ja hankintasopimuksia koskevaa ohjeistusta. Työkaluja harmaan talouden torjumiseksi ovat esimerkiksi Espoon kaupungin eettiset periaatteet ja yhteiset pelisäännöt (ns. code of conduct), harmaan talouden torjuntaohje, sopimushallinnan käsikirja sekä hankintasopimusten mallipohjat. Espoon kaupunki kehittää sisäisiä ohjeitaan tarpeen mukaan.

Espoon kaupungin hankintakeskuksessa harmaan talouden riskit huomioidaan ennakoivasti sekä hankintamenettelyssä että sopimuksissa. Hankintalaki edellyttää, että vakaviin rikoksiin, kuten ihmiskauppaan, syyllistyneet tarjoajat tai alihankkijat suljetaan pois kilpailutuksista ja sopimukset niiden kanssa päätetään. Myös lievempiä rikkomuksia varten on omat poissulkuperusteensa, joita hankintayksikkö voi käyttää hankintansa mukaan. Lisäksi laki velvoittaa puuttumaan poikkeuksellisen alhaisiin tarjouksiin selvityspyynnöin ja hankintayksikkö voi hylätä tarjouksen, mikäli saatu selitys ei ole hyväksyttävä.

Espoon kaupunki tekee vuosittain suuren määrän erilaisia hankintasopimuksia, ja sopimusehtoja arvioidaan hankinnoittain. Hankintasopimuksissa Espoon kaupungille tuotettavien palveluiden edellytetään olevan sopimuksen ja voimassa olevan lainsäädännön mukaisia. Sopimuskumppanit sitoutuvat sopimuksissa toteuttamaan hankinnat ammattitaidolla ja noudattamaan hyvää tapaa.

Hankintaa valmisteltaessa sopimuksissa otetaan huomioon toimialojen tunnistamat tarpeet harmaan talouden ja siihen liittyvän työehtojen polkemisen, työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan torjumiseksi. Harmaan talouden riskialoja koskevia hankintasopimuksia varten on laadittu myös omia mallisopimusehtoja.

Esimerkiksi Espoon kaupungin Tilapalvelut-liikelaitokseen kuuluva siivouspalvelut on vuodesta 2011 velvoittanut palveluntuottajilta mm. seuraavia asioita: ilmoittamaan henkilökuntaluettelon, hyväksyttämään töissään mahdollisesti käyttämänsä alihankkijat sekä henkilöstöä käyttämään kohteissa kuvallista henkilökorttia. Palvelusopimukseen lisättiin oma kappale käsittämään harmaan talouden torjuntaa ja määritettiin sanktiot havaittujen rikkeiden varalle. Tästä menettelystä lähetetään säännöllinen muistutus kaikille palveluntuottajille.

Vuodesta 2018 alkaen on sanktioitu henkilökortin puuttuminen, työntekijän puuttuminen henkilökuntaluettelosta tai annettujen kohdekohtaisten työaikojen laiminlyönti, alihankkijan ilmoittamisen laiminlyönti, alihankkijan tilaajavastuutietojen seuraamisen laiminlyönti, alihankkijoiden ketjuttaminen ja työntekijän työluvan puuttuminen.

Siivouspalvelut toteuttaa iltaisin säännöllisen epäsäännöllisesti ja ennalta tiedottomasti harmaan talouden torjuntaa valvontakäynneillä, joissa käydään valvomassa kohteissa tehtävää siivoustyötä ja haastatellaan erityisesti ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä heidän työoloistaan. Vuodesta 2024 lukien palveluntuottajien ulkomaalaistaustaisille työntekijöille on toteutettu laajempi haastattelu toteutettujen valvontailtojen yhteydessä. Haastatteluilla pyritään kartoittamaan työntekijän työoloja sekä poissulkemaan mahdollinen työperäinen riisto sekä annetaan työntekijöille

tiedote, josta saavat lisätietoja muun muassa työehtosopimuksista ja yhteistyötahoja kehen voisi olla yhteydessä. Mikäli haastattelut antavat aihetta välitetään toimeksianto asianmukaiselle viranomaiselle tutkittavaksi.

Hankintakeskuksella on kaupunkitasoinen toimintamalli sopimusten koko elinkaaren seuraamiseksi. Aktiivinen sopimuksen käytön seuranta on tehokasta riskienhallintaa, ja auttaa ongelmien ennaltaehkäisyssä sekä poikkeamiin reagoinnissa. Jokaisella sopimuksella tulee olla toimialalta nimetty sopimusvastaava, joka muun muassa seuraa, että sopimuskumppani toimii sopimusehtojen mukaisesti, pitää yhteyttä sopimuskumppaniin ja järjestää toimittajatapaamisia, sekä reklamoi ja sanktioi tarvittaessa sopimuskumppania.

2) On selvittävä, onko alihankintaketjujen pituutta syytä rajoittaa.

Espoon kaupungin hankinnoissa on tunnistettu alihankintoihin sekä alihankkijoiden ketjuttamiseen liittyvät riskit. Siksi hankintasopimuksissa alihankkijoiden ketjuttaminen on lähtökohtaisesti kielletty.

Alihankintaketjujen pituuden rajoittamisen lisäksi Espoon kaupunki valvoo sopimuskumppaneidensa alihankkijoiden käyttöä koko sopimuskauden ajan. Espoon kaupunki ei ole sopimussuhteessa sopimuskumppaninsa alihankkijoiden kanssa, eikä siksi voi vaikuttaa suoraan alihankkijoita koskeviin sopimuksiin. Sen sijaan Espoon kaupunki asettaa hankintasopimuksissa sopimuskumppaneille vaatimuksia esimerkiksi siitä, miten sopimuskumppanin pitää valvoa alihankkijoitaan ja milloin alihankkija pitää vaihtaa. Sopimuksissa edellytetään, että sopimuskumppani vastaa alihankkijoidensa työn tekemisestä ja lopputuloksen laadusta kuin omasta työstään. Tarpeen mukaan sopimukseen voidaan lisätä muita erityisiä vaatimuksia, joita halutaan korostaa myös suhteessa mahdollisiin alihankkijoihin.

Harmaan talouden riskialoilla, kuten siivous- ja rakentamistoiminnassa hankintasopimukseen on lisätty ehto, jonka perusteella Espoon kaupungilla on erityisestä syystä oikeus kieltää sopimuskumppania käyttämästä tiettyä nimeämäänsä alihankkijaa sopimuksen täyttämiseksi. Tällainen syy voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun alihankkijan toiminnassa on havaittu merkittäviä ja/tai toistuvia puutteita, joista on reklamoitu sopimuskumppanille. Sopimuskumppani voi tällöin joko ottaa alihankkijalla teetetyn toiminnon itse hoitaakseen tai korvata alihankkijan toisella sopimuksessa asetetut vaatimukset täyttävällä alihankkijalla.

Hankintalaki ei mahdollista sopimuskumppanin alihankkijoiden käytön kategorista kieltämistä. Sen sijaan hankintayksikkö voi vaatia, että sopimuskumppani itse suorittaa nimetyt erityisen kriittiset tehtävät. Erityisen kriittisiä töitä voivat olla esimerkiksi hyvin vaativat, vaaralliset tai muutoin riskeiltään merkittävät rakennusurakkaan tai palveluun sisältyvät työt, joissa mahdollisimman lyhyt valvonta- tai vastuuketju on perusteltu. Töiden kriittisyys voi johtua myös laadunvarmistukseen, sopimuskumppanin kokemukseen ja osaamiseen sekä sopimusoikeuteen liittyvistä syistä.

3) On ohjeistettava, että kaikissa tehtävissä sopimuksissa edellytetään työehtosopimusten noudattamista koko hankintaketjun osalta.

Espoon kaupungin sopimuskumppaneihin kohdistuu niiden työntekijöiden työsuhdetta koskevia vaatimuksia.

Ensinnäkin yleissitovat työehtosopimukset sitovat Espoon kaupungin sopimuskumppaneita ilman, että kaupunki sitä erikseen vaatii. Yleissitova työehtosopimus asettaa vähimmäistason, jota jokainen kyseisellä alalla toimiva työnantaja on velvollinen noudattamaan työntekijöidensä työsuhteissa. Esimerkiksi harmaan talouden riskialoilla, kuten rakennusalalla on yleissitovia työehtosopimuksia.

Myös tilaajavastuulain tarkoituksena on edistää työehtojen noudattamista. Lakia sovelletaan, kun tehtävä sopimus täyttää laissa asetetut vaatimukset ja se koskee kaikkia suomalaisia ja ulkomaisia tilaajia, jotka teettävät työtä Suomessa vuokratyönä tai alihankintana. Espoon kaupungilla on velvollisuus valvoa, että sopimuskumppanit noudattavat lainmukaisia velvoitteitaan. Osana valvontaa Espoon kaupunki selvittää sopimuskumppaneilta tilaajavastuulain edellyttämien tavoin ennen sopimuksen tekemistä, minkälaista työehtosopimusta työhön sovelletaan tai mitkä ovat keskeiset työehdot. Sopimuskumppanilla on vastaava valvontavelvollisuus suhteessa alihankkijoihinsa.

Lisäksi hankintasopimuksissa voidaan asettaa sopimuskumppanin työntekijöiden työsuhdetta koskevia ehtoja. Siivousta koskeviin hankintasopimuksiin on esimerkiksi otettu sopimusehto siivoushenkilöstön palkasta. Sopimuskumppani on ehdon nojalla velvoitettu maksamaan nimetyn työehtosopimuksen palkkataulukon mukaisesti määritettyä palkkaa. Ehto koskee myös sopimuskumppanin alihankkijoita. Harmaan talouden valvontakierroksilla Tilapalvelut valvoo käytännössä, että palvelutuottajat maksavat työntekijöilleen sopimuksen mukaista palkkaa.

- 4) Espoon viranhaltijoiden on myös tehtävä aktiivisesti yhteistyötä viranomaisten kanssa hyväksikäyttötapausten estämiseksi ja uhrien auttamiseksi.

Espoo tekee jo tällaista yhteistyötä. Erityisesti siivouspalveluiden osalta Tilapalvelut ja Hankintakeskus tekevät ja ovat tehneet yhdessä jo vuosia aktiivisesti yhteistyötä niin viranomaisten kuin muiden julkishallinnollisten organisaatioiden kanssa.

Päätöshistoria

Liitteet

Oheismateriaali

- Valtuustoaloite Espoon on laadittava selkeät ja sitovat ohjeistukset työehtojen polkemisen, työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan torjumiseksi kaupungin toiminnassa, alihankintaketjuissa ja hankinnoissa

Tiedoksi